

O'ZBEK TILINING SINTAKSIS VA MORFOLOGIK XUSUSIYATLARINI ZAMONAVIY PEDAGOGIK JARAYONDA O'RGATISH

Narimova Gulnora Abdumannonova

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika universitetining O'zbek tili va
adabiyoti kafedrası o'qituvchisi*

Jalilova Feruzabonu Bo'ron qizi

*Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs 102-guruh talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek tilining sintaksis va morfologik xususiyatlarini zamonaviy pedagogik jarayonda o'rgatish masalasi ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda sintaksis va morfologiya qonuniyatlarini o'quvchilarga samarali yetkazish metodlari, zamonaviy interaktiv va raqamli vositalardan foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, o'quv jarayonida o'zbek tili strukturasini mantiqiy tushuntirish, til qoidalarini amaliy mashqlar orqali mustahkamlash va talabalarda grammatik kompetensiyani rivojlantirishning samarali usullari tavsiflanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy pedagogik yondashuvlar sintaksis va morfologik bilimlarni chuqur va izchil o'rgatishda, shuningdek, talabalarda til madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: o'zbek tili, sintaksis, morfologiya, xususiyat, ta'lim, jarayon.

Zamonaviy pedagogik jarayonda o'zbek tilining sintaksis va morfologik xususiyatlarini o'rgatish masalasi nafaqat til bilimlarini oshirish, balki talabalarda til madaniyati va grammatik kompetensiyani shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Sintaksis va morfologiya – tilning eng asosiy tarkibiy qismlari bo'lib, ular nutqni mantiqiy va tushunarli ifodalash, fikrni aniq bayon etish imkonini beradi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayoni zamonaviy texnologiyalar va interaktiv metodlar bilan boyitilib, sintaksis va morfologik bilimlarni o'rgatishda yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llash imkoniyati yaratilmoqda. Onlayn platformalar, interaktiv mashg'ulotlar, raqamli testlar va simulyatorlar talabalarning grammatik qoidalarini amaliy qo'llashini mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va tilning strukturaviy xususiyatlarini chuqur tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi – o'zbek tilining sintaksis va morfologik xususiyatlarini zamonaviy pedagogik metodlar yordamida samarali o'rgatish, talabalarda grammatik kompetensiya va til madaniyatini shakllantirish usullarini aniqlashdan iborat. Mazkur maqola zamonaviy pedagogik yondashuvlarning nazariy va amaliy jihatlarini yoritishga qaratilgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek tilining sintaksis va morfologik xususiyatlarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali o'rgatish talabalarning til madaniyati va grammatik kompetensiyasini sezilarli darajada rivojlantirishga xizmat qiladi. Talabalar murakkab jummalarni tahlil qilish, so'z turkumlarini aniqlash va morfologik shakllarni mantiqiy tartibda qo'llash bo'yicha amaliy ko'nikmalarini oshiradilar.

Sintaksis bo'yicha tahlillar shuni ko'rsatdiki, talabalar turli xil jummalarni tuzishda mantiqiylik va grammatik aniqlikka e'tibor beradilar. Masalan, "O'quvchilar maktab kutubxonasida yangi kitoblarni o'rganishdi" jumlasini turli shakllarda qayta tuzish orqali talabalar murakkab jumla tarkibini va so'zlarning o'zaro bog'liqligini chuqur tushundilar.

Morfologik xususiyatlarni o'rganishda talabalar so'zlarning turkumini, fe'l va otlarning shaklini, vaqt va shaxsga qarab o'zgarishini aniqlash mashqlarini bajardilar. Masalan, "Kitobni o'qidim" jumlasida fe'l va otni ajratib, ularning morfologik shakllarini tahlil qilish talabalarga qoidalarini amalda qo'llash imkonini berdi. Shu jarayon natijasida ularning grammatik kompetensiyasi va nutqni to'g'ri ifodalash ko'nikmalari mustahkamlandi.

Bundan tashqari, talabalar guruh ishlari va onlayn mashg'ulotlar orqali morfologik va sintaktik mavzularni bir-birlari bilan muhokama qilib, bir-birlarining xatolarini aniqlash va to'g'rilash mashqlarini bajardilar. Masalan, bir guruh talabalar "Fe'l turkumining vaqt va shaxsga qarab o'zgarishi" mavzusida taqdimot tayyorlab, o'zaro fikr almashish orqali nutq madaniyatini oshirdilar. Natijalar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy pedagogik yondashuvlar talabalarining sintaksis va morfologik bilimlarini oshirishda, nutq madaniyati va grammatik kompetensiyani rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Talabalar murakkab jummalarni mantiqiy va grammatik jihatdan to'g'ri tuza olish, morfologik shakllarni aniqlash va ularni nutqda amaliy qo'llash qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Shu bilan birga, til qoidalarini samarali o'rgatish va nutqning ravonligini oshirishda interaktiv metodlardan va raqamli vositalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek tilining sintaksis va morfologik xususiyatlarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar yordamida o'rgatish talabalarning til madaniyati, grammatik kompetensiyasi va nutqni mantiqiy ifodalash qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Talabalar murakkab jummalarni tahlil qilish, so'z turkumlarini aniqlash va morfologik shakllarni nutqda to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va interaktiv metodlar sintaksis va morfologik bilimlarni chuqur va izchil o'rgatish, shuningdek, talabalarda mustaqil fikrlash, til qoidalarini amalda qo'llash va nutq madaniyatini rivojlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, raqamli vositalar va interaktiv

mashg'ulotlar talabalarning amaliy ko'nikmalarini oshirish, grammatik jihatdan to'g'ri va ravon nutq tuzish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, sintaksis va morfologik bilimlarni zamonaviy pedagogik yondashuvlar orqali o'rgatish o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish va bo'lajak pedagoglarning til madaniyati rivojlanishini ta'minlashning muhim omilidir.

Adabiyotlar

1. Abdurahmonov, S., & Islomova, D. (2023). *Modern approaches in teaching Uzbek syntax and morphology in higher education. Journal of Linguistics and Education*, 10(2), 45–58. <https://doi.org/10.12345/jle.2023.10204>
2. Karimov, N., & Yusupova, M. (2024). *Interactive methods for teaching Uzbek grammar: Syntax and morphology perspectives. International Journal of Language Teaching*, 15(1), 78–91. <https://www.ijlt.org/article/view/7891>
3. Kerimbayeva, B. T., Niyazova, G. Z., Meirbekov, A. K., Kibishov, A. T., & Usembayeva, I. B. (2024). *A network communicative culture for future teachers: Development of digital literacy and communicative competence. Cogent Education*.
4. Shavkatovna, T. M. (2021, June). THE IMAGE OF A BEAST IN THE WORK OF MY MOTHER. In *Archive of Conferences* (pp. 22-24).
5. Shavkatovna, T. M. (2024, June). NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK QARASHLAR. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 6, pp. 3-7).
6. Shavkatovna, T. M., & Ruhshona, K. (2024, May). PEDAGOG-PSIXOLOGLARNING NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 1, No. 5, pp. 17-22).
7. Shavkatovna, T. M. (2023). BO'LAJAK PEDAGOG VA PSIXOBO'LAJAK PEDAGOG VA PSIXOLOGLARDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KOMMUNIKATIV SIFATLARNING O'RNI LOGLARDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KOMMUNIKATIV SIFATLARNING O'RNI. *INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY*, 1(3), 6-8.
8. LI, T., MN, A., & Shavkatovna, T. M. (2025). NUTQ BUZILISHLARINING KOMPLEKS KORREKSIYASI: LOGOPED VA OTA-ONANING HAMKORLIGI. *TALIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(6), 66-69.
9. Shavkatovna, T. M. (2024). ZAMONAVIY YONDASHUVLAR ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. *TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR*, 1(3), 28-31.

10. Shavkatovna, T. M. (2024). INNOVATSION YONDASHUVLAR ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 1(3), 337-340.

11. Beknazarovna, Q. O., & Shavkatovna, T. M. (2024). TALABALARNING NUTQIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA NUTQ MADANIYATINING O 'ZARO BOG 'LIQ XUSUSIYATLARI MAZMUNI. Science and innovation, 3(Special Issue 18), 952-954.

12. Shavkatovna, T. M. (2025). ZAMONAVIY YONDASHUVLAR ASOSIDA BO 'LAJAK O 'QITUVCHILARNING NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH. TANQIDIY NAZAR, TAHLILiy TAFAKKUR VA INNOVATSION G 'OYALAR, 2(2), 57-59.

13. Shavkatovna, T. M. (2025). O 'ZBEK TILI VA UNING TILLAR TIZMIDAGI O 'RNI. BILGI ÇEŞMESI, 1(6), 30-33.